

İnsani Yardım Sisteminde Devletlerin Rolü

20. yüzyıldan bu yana insanlık eşine az rastlanır bir kaosun içerisinde kıvranıp duruyor. Hükümetlerin reel-politik eksenli dış politikaları sebebiyle yaşanan savaşlar, etnik ve dinî temelli iç çatışmalar, küresel ekonomik sistemin adaletsiz işleyişi, trans-nasyonalist silahlı grupların küresel çaptaki terör faaliyetleri, uluslararası kamuoyunu dünyanın yakın geleceğine dair umutsuzluğa sevk ediyor.

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü'nün (FAO) tahminlerine göre bugün dünya üzerinde 795 milyon insan açlıkla boğuşuyor. Yani 7,3 milyarlık dünya nüfusunun dokuzda biri kronik beslenme yetersizliği yüzünden acı çekiyor. Yaşanan açlık sorunu bölgesel olarak değerlendirildiğinde; Asya Pasifik bölgesinde 486,9 milyon, Afrika'nın sahra altı bölgesinde 229 milyon, Latin Amerika ve Karayipler'de 35,7 milyon ve gelişmiş ülkelerde 14,7 milyon insanın açlık ve açlığa bağlı sorunlar yaşadığı sonucuyla karşı karşıya kalınıyor.^[1] Yoksulluk, dünya ekonomik sisteminin adaletsizliği, iç çatışmalar, savaşlar, iklim değişiklikleri, yetersiz gıda ve tarım politikaları en fazla çocukları etkiliyor. Her yıl 3,1 milyon çocuk beslenme yetersizliğinden ve salgın hastalıklardan dolayı hayatını kaybediyor. Beş yaş altındaki 161 milyon çocuğun gıda yetersizliği sebebiyle bodurluk hastalığına yakalandığı biliniyor.^[2]

Yoğun insan hakkı ihlallerine ve mağduriyetlere sebep olan durumlardan biri de devletlerarası çıkar çatışmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkan silahlı çatışmalar. Bu tür çatışmalardan zarar gören insan sayısının 172 milyon olduğu tahmin ediliyor. Çatışmalarda en çok insanın zarar gördüğü ülkeler sıralamasında 28 milyonla Pakistan ilk sırada yer alırken onu yaklaşık 19 milyonla Nijerya takip ediyor. Libya ve Somali'de de nüfusun %90'ı bu bölgelerdeki karışıklıktan ve güvensiz ortamdan etkileniyor.^[3] BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ise bölgesel çatışmalardan ötürü yurtlarından ayrılmak zorunda kalan insan sayısının 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana en yüksek seviyeye ulaştığını, mülteci sayısının da 50 milyonu aştığını bildiriyor. BMMYK tarafından yayımlanan rapora göre iç savaşlar, çatışmalar ve şiddet olayları sebebiyle evlerini terk etmek zorunda kalanların sayısı 2013 yılında bir önceki yıla oranla 6 milyon artarak 51,2 milyona yükselmiş. Mülteci sayısının bu hızlı artışındaki en önemli etkenin Suriye, Orta Afrika Cumhuriyeti ve Güney Sudan'da yaşanan çatışmalar olduğu ifade ediliyor.^[4] Sadece Suriye'de altı yıla yakın süredir devam eden savaş nedeniyle yaklaşık 10 milyon kişi yerlerinden edilirken, 13.597'si çocuk olmak üzere yaklaşık 470.000 kişinin hayatını kaybettiği, 2 milyona yakın insanın da çatışmalar sebebiyle ağır yaralandığı bildiriliyor.^[5]

Küresel refaha yönelik en büyük tehditlerden biri olan ekonomik eşitsizlik sebebiyle insan ticaretine, cinsel istismar amaçlı kadın ticaretine, zorla çalıştırılmaya, çocuk işçiliğine ve istismarına yahut ev köleliğine konu olan insan sayısının da 2016 yılı *Küresel Kölelik Endeksi* raporlarına göre yaklaşık 45,8 milyon olduğu tahmin ediliyor. Modern kölelik olarak adlandırılan bu sistemin Batı'nın ucuz iş gücü ihtiyacına, bir ırkın diğer ırktan daha aşağı görülmesine, kayıt dışı ekonomiye ve silahlı iç çatışmalara bağlı olarak ortaya çıktığı biliniyor.^[6]

İnsan onuruna yaraşır bir hayat sürmenin ve insani değerleri korumanın git gide zorlaştığı günümüz dünyasında yaşanan mağduriyetler tahammül sınırlarını bir hayli zorluyor.^[7] İnsanlığın karşı karşıya kaldığı bu içler acısı vaziyet, birçok insan hakkı ihlaline yol açıyor. Devletlerin katalizör görevi görmesi gerektiği insani yardım sisteminin ne yazık ki sayıları yaklaşık 46 milyona varan köleleştirilmiş insan ile açlık ve yoksullukla boğuşan milyonlarca insanın yaşadığı mağduriyetleri giderme noktasında tıkanıp görülüyor. Gerek devletlerin gerekse insani kurumların Ortadoğu'da yaşanan etnik ve dinsel kökenli çatışmalar sebebiyle canlarından ve vatanlarından olan milyonlarca Suriyelinin akıbetine ilişkin bir çözüm üretemedikleri ve savaşların hazin bir sonucu olarak ortaya çıkan insan hakları ihlallerini önleyemedikleri de ortada. Ayrıca bu sistem, trans-nasyonalist terörist örgütlerin dünya çapındaki katliamlarıyla başa çıkma noktasında da yetersiz kalıyor.

Bu olumsuz durumun en temel sebebi, devletlerin, dış politika yapımına insan hakları boyutunun eklenmesinin kendilerini birtakım açmazlara sürüklediğini düşünerek mesafeli durmaları yol açıyor. Yani ulusal çıkar ve güvenlik kaygılarına dayalı geleneksel dış politika anlayışları ile hareket eden devletler, insani hukuk kurallarının uygulanış biçiminin reel-politik kaygılarıyla örtüşmediği kanaatini taşıyor. Küresel uluslararası sistemin pragmatik işleyiş şeklini de hesaba katan devlet erki, insani hukuk kurallarının diğer devletlerce istismar edilerek kendileri aleyhine kullanılabileceği kaygısıyla hareket ediyor. Küresel insani yardım sisteminin temel çıkmazlarından birini oluşturan bu durum, devletlerin dış politika yapımcılarının insan haklarını öncelikli bir sorun olarak görmediklerinin de ispatı.^[8]

Ancak devletlerin bu realist tutumu, dünya kamuoyunun güvenliğini ve uluslararası toplumun barışını tehdit ediyor. Çünkü hükümetlerin dış politikalarında insani hukuk kurallarına uygun hareket etmemeleri, insan hakları ihlallerini çok daha içinden çıkılmaz boyutlara sürüklüyor. Zira, devletlerin dış politika yapıcılarının insani hukuk kurallarına riayet etmesi, insan hakkı ihlallerinin önlenmesi noktasında kritik öneme sahip bir konu. Devletlerin insan haklarına dış politikalarında yer vermeleri; insani antlaşma metinlerinin çerçevesine, insani projelerin hayata geçirilmesi noktasında kurulan ve kadroları belirlenen kuruluşlara, uluslararası düzende yaptırıma tabi tutulan suçlulara ilişkin alınacak önlemlere, mağdur edilen toplumların desteklenmesine, insani kaynakların yönetilmesine, yeryüzündeki çatışmaların durdurulmasına yönelik uygulanacak barış prosedürlerine, acil durumlarda harekete geçirilecek uluslararası girişimlere ve küresel toplantı gündemlerinde insan haklarına dair yeni anlayışların geliştirilmesi gibi daha birçok insani hususa etki edebilmeleri sonucunu getirecektir.[9]

Uluslararası toplumun bu bağlamda, hükümetlerin politika yapıcılarından beklentileri, insani sorunlara çözüm getirme noktasında ulusal çıkarlarını merkeze alarak hareket etmemeleridir. Çünkü güvenlik ikilemelerinin en üst seviyede yaşandığı bir dünyada insani hak ihlalleriyle başa çıkabilmek hususunda bütün devletlerin birlikte hareket etmesi, dünya toplumların tamamının ortak yararındır. Ayrıca din, dil, ırk, cinsiyet ve bölge ayırt etmeksizin insanoğlunun yeryüzünde maruz kaldığı her türlü adaletsizlik karşısında hükümetlerin topyekûn hareket etmelerinin dünyanın içerisinde bulunduğu hal göz önüne alındığında bir zaruret olduğu da aşikârdır.

İnsani enternasyonalizm diye de ifade edebileceğimiz bu tutum, devletler arası iş birliğini, evrensel değerler çerçevesinde şekillenen bir dış politika tutumunu, insani sorunlar karşısında kullanılacak ortak diplomasi kanallarını ve askerî güç kullanımını ihtiva etmektedir.[10] Her devletin dış politikasında bütün etnik kökenler için aynıyet içeren bir değerler tanımlaması yapması; insan haklarının gelişmesine, demokratikleşme yolunda atılan adımların ilerlemesine, sivil toplumun inşasına, sivillerin korunmasına, barışın teşvik edilmesine, küresel hümanizm ve güvenliğin artmasına katkı sağlayacaktır.

[1] 2015 Yılı Dünya Açlık ve Yoksulluk İstatistikleri, <http://www.worldhunger.org/2015-world-hunger-and-poverty-facts-and-statistics/> (19.08.2016).

[2] <http://www.worldhunger.org/2015-world-hunger-and-poverty-facts-and-statistics/> (19.08.2016).

[3] <http://www.worldhunger.org/2015-world-hunger-and-poverty-facts-and-statistics/> (19.08.2016).

[4] "Mülteci sayısı 50 milyonu aştı", <http://www.sabah.com.tr/dunya/2014/06/20/multeci-sayisi-50-milyonu-asti> (19.08.2016).

[5] "Suriye'de Savaşın Acı Bilançosu", <http://www.amerikaninsesi.com/a/suriye-de-savasin-aci-bilancosu/3211012.html> (22.08.2016).

[6] Zülfiye Zeynep Bakır, *Modern Kölelik*, s. 4-8, <http://insamer.com/rsm/files/019%20Modern%20Kolelik.pdf> (19.08.2016).

[7] Schopenhauer, *Okumak Yazmak ve Düşünmek Üzerine*, İstanbul: Şule Yayınları, s. 19-20.

[8] İhsan D. Dağı, *İnsan Hakları, İnsani Yardım ve Dış Politika*, s. 116-117.

[9] S. James Anaya, Dinah L. Shelton, Hurst Hannum, "International Human Rights Problems of Law, Policy, and Practise", *Human Rights in Foreign Policy*; Alison Brysk, "Global Good Samaritans: Human Rights as Foreign Policy", s. 1119.

[10] Enternasyonalizm, hangi etnik kökenden olursa olsun dünya üzerindeki tüm insanların birbiri ile eşit sayılmasını öngören görüştür; bk. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Enternasyonalizm> (19.08.2016).